GÖTEBORGS UNIVERSITET

Så talar läroboken

Studie i hur ämnet migration, integration och segregation förmedlas i läromedel för högstadiet

Namn: Isak Eliasson
Program: Ämneslärarprogrammet 7-9: Samhällskunskap
Antal ord: 9458

Uppsats/Examensarbete:	15 hp
Kurs:	L9SH2A
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	VT 2025
Handledare:	Oskar Hultin Bäckersten
Examinator:	xx
Kod:	xx (Delas ut av kursansvarig institution)
Nyckelord:	Framställs, Läromedelsanalys, Migration, Segregation, WPR

Abstract

Denna studie analyserar hur temat, migration, segregation och integration representeras i två olika läromedel, *SOS samhällskunskap 7-9* samt *Utkik 7-9 samhällskunskap* . Syftet är att undersöka om det finns skillnader, samt hur stora de är, mellan två olika läromedels representation av temat. Detta är av intresse då man vill ha tillbaka mer tryckta läromedel i svenska skolan. Samtidigt finns det inte så mycket utrymme att göra kvalitetsgranskning av de böcker man köper in. Då samhällskunskapsundervisning ska ge olika perspektiv och en nyanserad bild av det som finns i centrala innehållet blir det viktigt att veta vilken bild de läromedel man använder ger. SOS ger en mer nyanserad bild av temat vilket hjälper elever med liten mängd förkunskaper att få en helhetsbild, medan Utkik ger en mer problemorienterad ensidig bild av temat. Analysen av läromedel resulterade i att man ser stora skillnader i hur temat framställs och vilken helhetsbild man får av det.

Förord

Att skriva detta examensarbete har varit utmanande men intressant. Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Oskar Hultin Bäckersten som hjälpt mig att hitta framåt i processen, samt gjort denna uppsats möjlig.

Innehållsförteckning

Förord 3
Innehållsförteckning 4
1 Inledning 5
1.2 Syfte och Frågeställning 6
2.1 Tidigare forskning 6
2.1.1 Läromedel i svenska skolan 6
2.1.2 Analyser av läromedel 7
2.1.3 Hur framställs integration, invandring och segregation i samhället 8
2.2 Teoretiska utgångspunkter 8
2.2.1 Framställning av migration, integration och segregation 8
2.2.2 WPR 9
2.2.3 Förkunskaper är avgörande 9
3. Design 10
3.1 Operationalisering och urval 10
3.2 Metod 11
3.2.1 Innehållsanalys av läromedel 11
3.2.2 Anpassning/operationalisering av WPR metodens sex grundfrågor 11
3.2.3 Genomförande 14
3.3 Analysschema 15
4. Resultat 16
5. Diskussion 22
5.1 Slutsats 24
5.2 Studiens begränsningar och fortsatt forskning 24
6. Referenser 25

1 Inledning

Läromedel har alltid varit en del av undervisningen i skolan, även om läromedel har kommit i olika former. Det är därför alltid något som debatteras, utvecklas och förändras. I svenska skolan idag är det många elever som bara har tillgång till digitala läromedel och sällan möter en bok i undervisningen. Detta är på väg att förändras, debatten kring läromedel har under senare år skiftat åt att man vill gå tillbaka till de tryckta böckerna (SOU 2021:70).

Men vad är det som står i de tryckta läromedlen och hur stor skillnad är det från en bok till en annan? Enligt svensk skollag ska alla ha rätt till en likvärdig skolgång (Skolverket, 2024), och här kan läromedel både hjälpa och stjälpa beroende på hur stor skillnad det är från bok till bok.

Fram till 1990 var det statens uppgift att kvalitetssäkra läromedel och se till att de följer styrdokumenten. Denna uppgift har sedan 1990 fallit på rektorn på respektive skola (Ekberg m.fl, 2011). Det är inte rektors uppgift att själv granska läromedlen, utan se till att det görs. Ofta faller det på lärarna själva att göra detta, men det görs med stor variation från skola till skola. Det beror på både tidsbrist och bristande kunskap. Många har även en stor tilltro till att läromedelsförlagens böcker är enligt läroplanen.

I denna studie ska jag försöka svara på frågan om hur temat migration, integration och segregation framställs i olika läromedel och om den framställningen ger eleverna förutsättningarna för att i framtiden förstå sig på det ämnet ur olika perspektiv. I syftet för samhällskunskapsämnet lyfts det att elever ska få med sig förmågan att analysera samhällsfrågor ur olika perspektiv (Skolverket, u.å). Ett läromedel kan här hjälpa att se till att elever på olika skolor får samma förutsättningar. Men om det är stor variation från bok till bok, kan det istället läggas mer på hur ens lärare kompletterar boken.

Elever kommer även till skolan med olika förkunskaper. Förkunskaper är en avgörande del för att lära sig av texter (Kendeou & Broek, 2007; Broek, 2003). Därför är det viktigt att även se vad böckerna förväntar sig av eleven, alltså vad för kunskap en elev bör ha för att kunna ta del av texten. Om boken förklarar allt på en grundlig nivå bör alla elever ha samma förutsättningar att förstå och ta del av innehållet, men om en bok förväntar sig för mycket förkunskaper av eleverna kan det bli en klyfta mellan de som har den kunskapen och de som inte har.

Migration, integration och segregation är ett ämne som konstant förändras, även debatten och samhällets inställning till det är under konstant diskussion. Därför är det ett svårt ämne för ett tryckt läromedel att vara relevant och uppdaterad kring. Det är också ett tema med många olika perspektiv och en egen punkt i det centrala innehållet (Skolverket, u.å)

1.2 Syfte och Frågeställning

Syftet med studien är att undersöka hur ämnet migration, integration och segregation framställs i olika läromedel. Ger böckerna en fullständig bild av ämnet från olika perspektiv? Vilka förkunskaper förväntar böckerna sig att eleverna har för att kunna ta del av textens innehåll?

Frågeställning

Hur framställs migration, integration och segregation i Sverige i olika läroböcker? Vilka förkunskaper förväntas eleverna ha för att förstå läromedlets innehåll?

2.1 Tidigare forskning

2.1.1 Läromedel i svenska skolan

Att man använder olika läromedel i skolan är ingen nyhet och debatten kring både hur det ska användas men även vad som ska användas som läromedel är konstant. 2021 publicerades en statlig utredning (SOU 2021:70) kring läromedel i den svenska skolan samt förslag på förändringar. En av de förändringar som föreslogs var ett skifte i vad som är ett läromedel, detta för att få tillbaka tryckta läromedel i form av böcker. Lagförslaget som lades fram var att ändra från:

”Utbildningen ska vara avgiftsfri. Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning samt erbjudas näringsriktiga skolmåltider.” (SOU 2021:70, s.27)

till:

“*Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till de läromedel och andra lärverktyg, inklusive böcker och läroböcker, som behövs för en god kunskapsutveckling, samt erbjudas näringsriktiga skolmåltider.*” (SOU 2021:70, s.27)

I rapporten framgår det att alla elever inte har tillgång till ett läromedel, något som ses som en brist i den svenska skolan. En ändring i lagen skulle garantera eleverna rätten till en tryckt bok, vilket de anser har ett större värde (SOU 2021:70).

Utredningen vill stärka det tryckta läromedlets plats i den svenska skolan, men det kommer inte utan komplikationer. I en rapport av Skolinspektionen (Ekberg m.fl, 2011) framgår det att innan 1990 hade staten kvalitetskontroll av läromedel, efter 1990 så har denna uppgift lagts på rektorn. Det är numera rektorns uppgift att se till att en kvalitetskontroll av läromedel som skolan använder görs. Denna uppgift brukar oftast delegeras till lärarna (Ekberg m.fl, 2011). Utredningen från 2021 lyfter också att det borde vara lärarnas uppgifter att välja ut läromedel, detta då de anser att de har bäst ämneskunskaper (SOU 2021:70). Lärarna som får denna uppgift får inte alltid den tid eller stöd som krävs för att genomföra den. Detta gör att kvalitetsgranskningen i olika svenska skolor görs till varierande grad vilket kan påverka eleverna negativt (Ekberg m.fl, 2011).

I Skolinspektionens granskning framgår det också att samhällskunskapslärare känner att tryckta läromedel har svårt att vara relevanta och att man själv måste komplettera dem. Lärarna har samtidigt en hög tilltro till förlagen som trycker läromedel och att det har med allt som det centrala innehållet innefattar, samt att om undervisningen utgick från boken så skulle den vara enligt läroplanen (Ekberg m.fl, 2011).

Svenska skolan lutar åt att ta tillbaka tryckta läromedel och kanske till och med göra det till en garanti för att varje elev ska få en bok. Men de problem som funnits kring tryckta böcker finns fortfarande kvar, hur länge kan ett tryckt läromedel vara relevant i samhällskunskap?

2.1.2 Analyser av läromedel

I denna rubrik presenteras forskning kring läromedel som har legat till grund för denna studie.

Forskning och analyser av läromedel görs runtomkring i världen. I Wades (1993) summering av läromedelsanalys kom de fram till att många som studerar läromedel vill se hur en bok hanterar ett visst område, eller hur bokens språk är. Många av dessa analyser landar i att de områden man väljer att studera i boken bör ha större plats (Wade, 1993). Alltså inte hur ämnet framställs utan hur det innehållsmässigt presenteras och ifall allt som anses borde vara med om ett ämne finns med.

En analys som gjordes av spanska läromedel hade en lite annan ingång i sin forskning. Van Dijk & Atenza (2011) analyserade hur spanska läromedel lyfter temat invadrning och vilka förkunskaper som boken förväntar sig att elever har. I deras analys visar det sig att invandring pratas om ur ett Spanien-perspektiv, alltså vi och dem. Det är vi i Spanien som tar emot dessa invandrare, men boken lyfter inte invandrares perspektiv. Det framgår även att boken har en viss förväntning på elevens förkunskaper, Van Dijk & Atenza (2011) delar in dessa förkunskaper i två olika kategorier. Första är kunskaper som boken som använts tidigare i skolan har tagit upp. Den andra är sånt som inte står i boken och klassas som generell kunskap en elev bör ha. Alltså finns det en del kunskaper en elev bör ha för att kunna ta del av texten och lära sig, det är bland annat olika begrepp som inte förklaras utan förväntas att eleven kan.

Denna studie är av intresse då den lyfter hur något framställs och vad som förväntas för att kunna ta del av den nya kunskapen som presenteras. Eftersom många studier av läromedel ofta bara resulterar i att ett tema borde få mer plats i en bok, är van Dijks & Atenzas resultat intressant att föra vidare och ta inspiration av för att göra en studie på svenska läromedel.

Goldman (1997) skriver om hur elever lär sig från text samt tar upp saker som varit viktiga i det förflutna men även för framtiden. Ett av de förslag för framtiden som hon lägger fram är vikten som utbildning börjat lägga på förmågan kritiskt tänkande. Denna förmåga är något som utbildningsorgan vill lyfta mer och mer. Även om Goldmans (1997) text är från 1997 syns det tydliga spår av det hon säger i Skolverkets (u.å) centrala innehåll idag. Detta gör det viktigt för läromedel att inte längre bara bidra med faktatexter utan även ge möjligheten för eleven att problematisera innehållet och jobba på kritiskt tänkande (Goldman, 1997). Mickovska-Raleva (2019) gjorde en studie av läromedel i Makedonien med fokus på lärande kring demokrati. En av de slutsatser hon kom fram till var att mycket av det kritiska tänkande elever kan lära sig från böcker/texter är beroende av de frågor läromedlet ställer till sin egen text.. Sådana här frågor var också avgörande för att fostra demokratiska och aktiva medborgare, med just förmågan för kritiskt tänkande. Mickovska-Raleva (2019) lyfter även

att elever ofta bara lär sig det som de kommer att bli examinerade på. Därför letar ofta elever i läromedel efter just baskunskaperna och kan därav missa att lära sig mer eller att problematisera kunskapen de lärt sig på svårare frågor.

2.1.3 Hur framställs integration, invandring och segregation i samhället

Integration och invandring har varit ett ämne som syns mer och mer i samhällsdebatten. Innan flyktingkrisen 2015 var det inte så omdebatterat, men efter det är det ett ämne som växer både i den allmänna men särskilt den politiska diskussionen.

Invandringen till Europa har under de senaste åren mer framställts som ett problem eller något negativt. Detta kan gå hand i hand med den skiftning som setts inom politiken där mer konservativa partier blir allt större i EU:s länder, men även att den självklara öppna gränsen som funnits utmanas (Eberl M.fl, 2018). Media spelar en stor roll i hur samhället uppfattar olika ämnen, därför är det viktigt att veta hur det framställs eller framas, alltså hur debatten ramas in samt av och för vem (Hebling, 2014; Eberl M.fl, 2018). Studier visar också att folk ofta dras till att läsa negativa nyheter vilken också kan spela roll i den mer negativa framställningen av invandring i media (Eberl M.fl, 2018).

Sverige har dock en mer positiv syn på invandring än flera andra länder i Europa, detta kan kallas den svenska optimismen (Eberl m.fl, 2018: Isaksen, 2019). I flera statliga rapporter mellan 2010-2018 framställs invandring som en resurs för det svenska samhället. Invandrare kan hjälpa till och i vissa fall vara nödvändiga för den offentliga sektorn. Den misslyckade integrationen samt segregation som blivit i samhället skylls i Sverige på folkets inställning och vardagsrasism. Detta istället för att kolla på olika samhällsinstitutioners roll i den misslyckade integrationen. Sverige har även länge undvikit att ha med invandring som ett problem i den politiska debatten, och det är först efter flyktingkrisen 2015 som en förändring börjar synas hos de politiska partierna (Isaksen, 2019)

Debatten kring invandring har efter flyktingkrisen 2015 blivit mer negativ i hela Europa, men i Sverige har en mer optimistisk syn på det behållits. Media spelar en stor roll i vilken bild allmänheten får av ett ämne och med den trenden, att negativa nyheter tenderar att väcka större intresse, så har invandring fått en mer negativ klang. Detta gäller även i Sverige trots den mer optimistiska syn som syns i statliga rapporter.

2.2 Teoretiska utgångspunkter

2.2.1 Framställning av migration, integration och segregation

Inramningen av olika samhällsproblem från olika aktörer, både media och politiska partier, kommer alltid ha en påverkan på hur samhället ser på ett problem. I dagens samhälle finns det även mycket desinformation som sprids om olika saker med målet att ge en falsk problembild. (Esaiasson m.fl, 2024)

Invandring framställs mer och mer negativt i både media men även inom politiken, oftast diskuteras det enbart som ett problem eller som grunden till ett problem. Läroböcker och undervisningen i skolan ska ge en nyanserad bild av de ämnen som de tar upp, och vara opartisk. Ger läromedlen olika perspektiv på temat invandring, integration eller segregation? Eller ger den samma syn som media eller något politiskt parti?

2.2.2 WPR

WPR (What's the problem represented to be) analysmetoden är till för att förstå hur en text framställer ett "problem". För att få fram denna representation så har Bacchi (2009) tagit fram sex stycken frågor som ska ställas till texten. Dessa frågor lyder som följande på engelska.

1. What's the 'problem' represented to be in a specific policy or policy proposal?
2. What presuppositions or assumptions underpin this representation of the 'problem'?
3. How has this representation of the 'problem' come about?
4. What is left unproblematic in this problem representation? Where are the silences? Can the 'problem' be thought about differently?
5. What effects are produced by this representation of the 'problem'?
6. How/where has this representation of the 'problem' been produced, disseminated and defended? How has it been (or could it be) questioned, disrupted and replaced?

(Bacchi, 2009)

Dessa sex grundfrågor kan sedan anpassas till den kontext som man själv undersöker och hur framställningen av det "problemet" blir i den valda texten.

Metoden är framtagen för att granska representation av problem, oftast funna i policydokument men den är även applicerbar på läromedel.

2.2.3 Förkunskaper är avgörande

När elever möter ett ämne i skolan kan det för många vara första gången det hör talas om något. Samma sak gäller när elever ska bearbeta och läsa texter, elevernas förkunskap blir oftast direkt avgörande för hur mycket en elev kan ta till sig av en ny text och dess innehåll. Att läsa och lära sig från text är en kritisk förmåga för att navigera och överleva i samhället (Broek, 2003).

Att elever har olika förkunskaper är inget skolan kan påverka, men det måste tas i beaktning när det talas om hur någon uppfattar text. Förkunskaper har en avgörande roll i hur människor uppfattar och minns information i en text (Kendeou & Broek, 2007): Broek, 2003). Förståelse för en text skapas när läsarens förkunskaper sammanflätas med den nya informationen i texten, men förståelse är inte samma sak som att lära sig av en text. Det läseren minns från en text är oftast det som skapas i just det mötet, mellan ens förkunskaper och textens innehåll (Broek, 2003).

Förkunskaper kan delas upp i två olika kategorier, en person kan ha mycket förkunskap, alltså kvantitet, men det garanterar inte att det är bra kunskap, alltså kvaliteten på kunskapen. Båda dessa är avgörande när det kommer till förståelse av textens innehåll (Broek, 2003).

Förkunskap kan också komma i form av missuppfattningar eller felaktig information. En person som läser en ny text och har denna typ av förkunskaper kommer att hamna i konflikt med innehållet i texten. En läsare med felaktiga förkunskaper drar oftast fler felaktiga kunskapsbaserade slutsatser när de ska minnas och läsa en ny text (Kendeou & Broek, 2007).

Läsare med tidigare kunskap har också enklare att navigera i en text som är längre med flera olika stycken, de kan se samband mellan olika textdelar och kapitel (Kendeou & Broek, 2007). Detta är en viktig förmåga att ha i en lärobok då den ofta består av många små textdelar med olika rubriker.

Tidigare kunskap är alltså en av de delar som är avgörande i hur vi tar till oss ny information när vi läser. Men en sak som också är viktig att komma ihåg är att den kunskap som vi tar med oss från skolan i olika ämnen blir den förkunskaper vi har till nästa gång vi ska möta ämnet.

3. Design

3.1 Operationalisering och urval

Analysen görs på läromedel i form av tryckta böcker, inga digitala läromedel är med.

För att göra min analys har jag valt två olika läromedel som används i svenska skolan för undervisning i samhällskunskap och är utgivna nära varandra. *SOS Samhälle* (Andersson & Hedengren, 2019) utgiven av Liber, samt *Utkik Samhällskunskap 7-9* (Linder m.fl, 2020) utgiven av Gleerups.

Ur det centrala innehållet har jag valt att fokusera på punkten som lyder "*Migration till, samt integration och segregation i Sverige i dag.*" (Skolverket, u.å), därför är följande två kapitel valda då de tar upp detta tema och de båda kapitel är liknande i huvudsakligt tema. De delar av kapitlet som berör temat: *migration, segregation och integration* är de som kommer analyseras.

- *SOS Samhälle* (Andersson & Hedengren, 2019): Kapitel *Individer och gemenskap*
- *Utkik Samhällskunskap 7-9* (Linder m.fl, 2020): Kapitel *Individ och gemenskap*

Dessa kapitel tar även upp annat som är utanför det valda temat, men fokuset för analysen ligger på hur dessa kapitel presenterar det valda temat: Migration, integration och segregation.

3.2 Metod

3.2.1 Innehållsanalys av läromedel

Målet med studien är att se hur olika läromedel behandlar och framstället temat migration, segregation och integration. Detta blir då en idecentral studie (Esaiasson m.fl, 2024), då jag vill se vad som är i texten och inte studera förlagen bakom böckerna. För att få fram hur temat representeras och vilket narrativ böckerna är byggda kring ska jag använda Bacchis (2009) WPR (what's the problem represented to be) metod. Under står WPR metodens grundfrågor som är framtagna för att främst analysera policydokument. Då denna studie ämnar att analysera läromedel kommer jag att omformulera frågorna. Svaren på frågorna ska också bidra till att kunna jämföra de två olika läromedel.

Understående står de sex frågorna som ingår i WPR metoden fast översatta till svenska med hjälp av metodpraktikan (Esaiasson m.fl, 2024)

1. Vad representeras ”problemet” vara som samverkan ska lösa/presentera?
2. Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för denna representation av "problemet"?
3. Hur har denna representation av "problemet" uppstått?
4. Vad har inte blivit problematiserat i denna problemrepresentation? Var är tystnaden? Kan man tänka på "problemet" annorlunda?
5. Vilka effekter kan vi se av denna representation av "problemet"?
6. Hur / var har denna representation av "problemet" produceras, spridits och försvaras? Har den stött på motstånd och blivit ifrågasatt?

3.2.2 Anpassning/operationalisering av WPR metodens sex grundfrågor

Fråga 1.

- *Vad representeras ”problemet” vara som samverkan ska lösa/presentera?*

Denna fråga har som syfte att hitta hur själva problemet framställs. Jag som ämnar att se hur ett tema framställs kommer att ändra lite på hur frågan är formulerad. Det kommer fortfarande vara en övergripande fråga som ligger lite till grund för de andra 5 frågorna, samt att de kommer vara lite överlappande. Istället för WPR metodens grundfråga kommer frågan bli

- *Hur presenteras temat migration, segregation och integration?*

Följdfrågor som kommer falla under denna fråga är

- Vad är det för information som presenteras?
- Vad framstår som problem?
- Hur beskrivs orsakerna till och lösningarna på problemet?
- Vad för begrepp och språk använder texten?
- Hur beskrivs olika grupper/individer som är delaktiga i temat?

Med dessa underfrågor ska textens framställning av temat komma fram och inte bara *vad* som står utan *hur* det står.

Fråga 2

- *Vilka förutsättningar eller antaganden ligger till grund för denna representation av "problemet"?*

Original frågan är återigen riktad mot ett problem, medan jag ska kolla hur ett tema framställs. Frågan ska svara på om det finns några antaganden i texten, exempelvis om det finns ett antagande att det alltid är Sverige som hjälper migranter och aldrig tvärtom, eller om texten utgår från att det är ett vi och dem.

Till frågan om antaganden kommer också en följdfråga. Följdfrågan handlar snarare om att se vad texten antar är allmänkunskap som en elev måste besitta för att förstå texten. Detta kan vara begrepp eller ord som inte förklaras eller om det inte ges exempel utan texten förväntar sig att läsaren vet var ett begrepp hör hemma och hur det används. Förkunskaper lägger grunden för hur vi kan förstå en text. Den fråga jag kommer använda i min analys blir då:

- *Vad för antaganden ligger bakom textens representation av temat? Vad för förkunskaper förväntas eleverna ha för att förstå?*

Fråga 3

- *Hur har denna representation av "problemet" uppstått?*

Denna fråga kommer helt att ersättas då anledningen till att temat är med i läromedlet är samma för alla. Alla läromedel utgår från det centrala innehållet och kursplaner som finns för skolan (Skolverket, u.å) Då alla läromedel utgår från det centrala innehållet så bör temat migration, segregation och integration vara med i alla läromedel. Men det finns ingen krav på i vilken ordning saker ska presenteras eller hur mycket plats ett tema ska få i ett läromedel. För att kunna jämföra olika läromedel, är det av intresse att kolla hur mycket plats ämnet får samt i vilken ordning författarna väljer att presentera det.

Sammanlänkning mellan olika textstycken är viktigt då det bidrar till att ge en helhetsbild av problemet, om alla textstycken står för sig och inte sammanlänkas på något sätt kan det vara svårt att ge en nyanserad helhetsbild. Frågan jag kommer använda i min analys kommer därför lyda:

- *I vilken ordning väljer författarna att presentera innehållet? Sammanlänkas texten på något sätt? Hur mycket plats får temat?*

Fråga 4

- *Vad har inte blivit problematiserat i denna problemrepresentation? Var är tystnaden? Kan man tänka på "problemet" annorlunda?*

Vad säger texten inte om temat, lämnas någon individ/grupps perspektiv utanför? Ett av målen med samhällskunskapsämnet är att elever ska ges förutsättningar att analysera och se samhällsproblem/frågor ur olika perspektiv(skolverket, u.å). Syftet är att se vem det är som får komma till tals i texten. Därför kommer första delen av frågan vara kvar, men den ursprungliga följdfrågan kommer att ersättas enligt nedan.

- *Vad kring migration, segregation och integration har inte blivit problematiserat? Ger texten olika sidor till temat?*

Fråga 5

- *Vilka effekter kan vi se av denna representation av "problemet"?*

Då olika läromedel troligtvis kommer ha olika representationer av temat så kommer det också leda till olika effekter. För att kunna diskutera hur olika läromedel kan påverka undervisningen samt elevernas förutsättningar är det en bra fråga, som lägger en bra grund för diskussionen. Frågan jag kommer använda kommer att vara mer inriktad på vilken effekt det kan få på undervisning eller elevens bild av temat.

- *Vad för effekter skulle vi kunna se av läromedlets representation av migration, segregation och integration?*

Fråga 6

- *Hur / var har denna representation av "problemet" produceras, spridits och försvaras? Har den stött på motstånd och blivit ifrågasatt?*

Målet med studien är att jämföra olika läromedel, den ursprungliga frågan är bättre anpassad till att bara analysera en text och om det är ett policydokument. Att konkret ta fram likheter och skillnader gör det enklare att jämföra läromedlens framställning av temat, samt se om det finns något som båda böckerna saknar.

- *Vilka skillnader och likheter finns i läromedlens framställning av temat? Skulle böckerna kunna presentera det på ett annorlunda sätt?*

Mina frågor jag kommer att ställa till texten för att få fram hur temat: Migration, integration och segregation framställs blir:

1. Hur presenteras temat migration, segregation och integration?
2. Vad för antaganden ligger bakom textens representation av temat? Vad för förkunskaper förväntas eleverna ha för att förstå?
3. I vilken ordning väljer författarna att presentera innehållet? Hur mycket plats får temat?
4. Vad kring migration, segregation och integration har inte blivit problematiserat? Ger texten olika sidor till temat?
5. Vad för effekter skulle vi kunna se av läromedlets representation av migration, segregation och integration?
6. Vilka skillnader och likheter finns i läromedlens framställning av temat? Skulle böckerna kunna presentera det på ett annorlunda sätt?

Sammanfattningsvis möjliggör dessa nya frågor att kritiskt granska hur temat framställs i läromedlet. Utöver att få fram hur temat framställs ger dessa sex frågor också möjligheten att jämföra de olika läromedlen för att se hur det skiljer sig.

3.2.3 Genomförande

Jag kommer att läsa varje bok enskilt och leta svar på frågorna 1-5 sedan göra en gemensam analys av fråga 6. För att finna svar på frågorna kommer jag inte bara titta på texten utan även relevanta bilder och diagram som kan finnas i läromedlets kapitel. Då målet med denna kvalitativa textanalys är att se vad som står bortom orden, så har jag med hjälp av mina frågor skapat en bättre analytisk skärpa (Esaiasson m.fl, 2024). Avståndet mellan mig och textinnehållet är ganska litet då jag är på slutet av min lärarutbildning och har mött både innehållet som ska analyseras men även läromedel flera gånger. Detta är viktigt för att göra tolkningsarbetet enklare (Esaiasson m.fl, 2024).

Svaren på frågorna kommer att skrivas i ett enskilt dokument och sedan presenteras under resultatavsnittet. En förkortad variant av svaren kommer att presenteras i form av ett analysschema för att kunna ge en enklare överblick samt förenkla jämförandet av resultatet.

Fråga 1 ger en övergripande bild av representationen, därför går den in lite på vad de andra frågorna letar efter.

Fråga 5 och 6 är också ganska spekulativa och därför ligger de mest till grund för diskussionen.

3.3 Analysschema

Analysschemat som kommer ligga till grund för jämförandet är läromedlet

Omformulerad WPR Fråga	SOS samhällskunskap 7-9 (Andersson & Hedengren, 2019)	Utkik 7-9 samhällskunskap (Linder m.fl, 2020)	Kommentar och jämförelse
Hur presenteras temat migration, segregation och integration?			
Vad för antaganden ligger bakom textens representation av temat? Vad för förkunskaper förväntas eleverna ha för att förstå?			
I vilken ordning väljer författarna att presentera innehållet?, sammanlänkas det på något sätt? Hur mycket plats får temat? (procent av boken)			
Vad kring migration, segregation och integration har inte blivit problematiserat? Ger texten olika sidor till temat?			
Vad för effekter skulle vi kunna se av läromedlets representation av migration, segregation och integration ?			
Vilka skillnader och likheter finns i läromedlens framställning av temat? Skulle böckerna kunna presentera det på ett annorlunda sätt?			

4. Resultat

Fråga 1

Utkik samhällskunskap 7-9 (Linder m.fl, 2020) innehåller all fakta som kan förväntas av ett läromedel inriktat mot årskurs 7-9. Textens uppbyggnad kring temat är att den ofta presenterar problemet först och sedan vilken grupp eller individ som berörs av det. Boken använder olika grupper som invandrare eller svenskar ganska enformigt där gruppen svenskar oftast lyfts kring saker som kan tolkas som positiva, exempelvis att vara högutbildade, medan gruppen invandrare ofta står i kontext med problem. Ett tydligt exempel på detta är när texten talar om utsatta områden och beskriver hur invandrare flyttar till dessa områden, eftersom de vill vara nära folk med liknande bakgrund, trots att de här områdena beskrivs som dåliga. Sedan följer boken upp den texten med följande citat "*precis som svenskar som köper hus på spanska solkusten gör, i så kallade "svenskområden"*" (Linder m.fl, 2020, s66). Med detta jämförs det i boken hur gruppen invandrare drar sig till "dåliga" områden, medan gruppen svenskar köper semesterhus.

SOS samhällskunskap 7-9 (Andersson & Hedengren, 2019) har med all fakta och information precis som den andra boken men textens språk och uppbyggnad skiljer sig lite. I SOS presenteras ofta individen/gruppen först, sedan hur gruppen eller individens problem uppstår. Därefter skrivs det om konsekvenserna och efter det lyfts potentiella lösningar. Texten talar mycket mer ur ett individperspektiv vilket står i kontrast till Utkik där det lyfts ur samhällets perspektiv eller att ett problem generaliseras på en hel grupp. SOS bygger också på sin text allt eftersom, genom att först prata om varför folk kommer till Sverige, sedan vad som händer när folk kommer hit. Efter det avslutas kapitlet med en text om utmaningar för samhället när migration går fel, men också hur viktigt det är att respektera folks olikheter.

SOS sätter också en helt annan ton direkt i början av kapitlet. Redan i det första stycket skriver författarna: "*Att lämna sitt hemland kan innebära något nytt, fyllt av förväntningar. Men det kan också innebära sorg, förtvivlan och hemlängtan. Särskilt för den som har flytt från krig, fattigdom, svält eller politisk och religiös förföljelse. Alla som flyttar till Sverige är inte flyktingar."* (Andersson & Hedengren, 2019, s30). Språket som används här gör att flyktingar kan få komma till tals i texten, att emigrera är något man gör för att man måste inte för att man vill. Samtidigt är texten försiktig att inte måla upp en bild av att alla invandrare är flyktingar.

Detta står i kontrast till språket som Utkik använder, exempelvis "*Man kan tro att de flesta invandrare i Sverige kommer från utomeuropeiska länder. Men den största befolkningsgruppen som är födda utanför Sverige är finländare, som kom hit för att arbeta här framförallt under 1970-talet"* (Linder m.fl, 2020, s71), detta står i början av delen som pratar om migration och invandring. Efter att ha lagt större delen av det inledande stycket på att prata om arbetskraftsinvandringen på 1970 talet får den moderna migrationen bara följde plats: "*På senare år har däremot många utomeuropeiska invandrare kommit hit då de har flytt från krig och förföljelser"* (Linder m.fl, 2020, s.71). I detta stycke får arbetskraftsinvandringen ta en stor del av platsen och gruppen får komma till tals, medan flyktingar får en mening som känns mer intryck i ett stycke om just arbetskraftsinvandring.

Fråga 2

Utkik gör antagandet att det är Sverige som tar emot invandrare och det är ofta det svenska samhället som får komma till tals i texten. Boken talar också ofta om grupper vilket gör att individen inte får komma till tals utan texten generaliserade grupper i samhället. Det blir ett vi-dem perspektiv undermedvetet då texten ofta lyfter ett problem som är för gruppen "invandrare" sedan används gruppen “svenskar” för att lyfta något annat. Boken gör ofta antaganden kring olika grupper som när den ska lyfta exempel kring segregation och pratar om hur ungdomar från den rikare förorten flyttar in till städer för att söka jobb. Då följs det upp med följande citat *"Vellinge slipper problem som exempel ungdomsarbetslöshet och skadegörelse"* (Linder m.fl, 2020, s.67), vilket är det enda läsaren får veta om gruppen ungdomar, men även om skadegörelse. Så helt plötslig så är alla ungdomar grupperade till att om de inte får jobb så kommer de istället att begå olika typer av skadegörelse. Samma typ av generaliserade av en grupp görs kring segregation och utsatta områden “*Ofta är andelen invandrare hög i de mindre populära områdena. Detta beror i första hand på att nyanlända invandrare har sämre ekonomi än befolkningen i övrigt.”* (Linder m.fl, 2020, s.66)

Boken förklarar många begrepp utförligt och för att ta till sig informationen och faktan som finns i kapitlet krävs troligtvis inte mycket förkunskaper. Då boken ger en ganska ensidig bild av många problem så är det svårare för en läsare med lite förkunskaper att applicera innehållet på verkligheten. Boken binder inte heller samman sin text med en tydlig röd tråd, utan de olika textstyckena står lite för sig.

SOS talar snarare mycket mer ur invandrares perspektiv och sedan bygger texten upp till ett samhällsperspektiv. Texten gör inte heller några större antaganden förutom samma som Utkik när de talar om utsatta områden och skapar grupperna utrikes födda/låg inkomst och sedan svenskar/höginkomst.

Boken förklarar nya begrepp som är väsentliga för att förstå texten, begreppen förklaras flera gånger och återanvänds i senare textstycken. Texten binder samman de olika textstyckena, det finns en röd tråd i kapitlet.

Båda böckerna har olika begrepp som inte förklaras som kan göra att läsaren inte förstår texten, vissa begrepp antas vara allmän kunskap. Exempelvis i Utkik skrivs det om balkanområdet men texten förklarar inte vad det är.

Fråga 3

Utkik presenterar informationen i följande ordning

- Utsatthet och normer
- Segregation
- Fördjupning: Statens reformprogram mot segregation
- Integration
- Migration i olika åldrar
- Arbetskraftsinvandring
- Flyktingar
- Fördjupning ensamkommande flyktingbarn

Boken presenterar konsekvenserna av migration och segregation först innan de presenterar hur folk kommer hit. Det är också första gången läsaren möter dessa begrepp i boken och i delkapitlet om utsatthet och normer talar texten inte om invandring eller segregation. Totalt är hela temat på 11 sidor vilket motsvarar 3.7% av boken.

SOS presenterar information i följande ordning

- Varför flytta till Sverige
- Asylsökande/flyktingar
- Ensamkommande barn
- Vad som krävs för att komma in i samhället
- Segregation eller integration
- Medborgarskap
- Eu fri rörlighet
- Vad är kultur
- Hur förändras kultur (mångkulturellt samhälle)
- Främlingsfientlighet
- Minoritet och majoritet
- Allas lika värde

Temat täcker 26 sidor totalt (7.7% av boken), men redan i bokens tidigare kapitel har författarna börjat tala om migration och presenterat begrepp som används i kapitlet. Boken börjar med att prata om varför folk kommer hit och sedan går den in på vad det leder till, alltså kan det sägas att de två olika böckerna börjar i varsin ände.

En stor skillnad mellan läromedlen är att SOS har frågor kring texten efter varje delkapitel medan Utkik har frågor i slutet av hela kapitlet. Av de 12 frågorna som finns i Utkik är det bara 3 som har med temat migration, segregation och integration att göra. Utkik har dock 2 fördjupningsuppgifter som är lite frånkopplade resten av texten, även med de två fördjupningsuppgifterna så har Utkik totalt mycket färre frågor att jobba med. Den andra stora skillnaden är mängden sidor som används till ämnet. Då SOS har mer än dubbla sidantalet är det inte konstigt att den har mer innehåll kring temat, dock har SOS ägnat en större andel av boken till just detta tema. SOS har även små frågor under vissa textstycken, exempelvis under textstycket om ensamkommande barn, står det "*När blir man vuxen egentligen, tycker du?* (Andersson & Hedengren, 2019, s.33).

<u>Fråga 4</u>
Texten i Utkik ger inte så många olika sidor till de problem som presenteras. Utan ofta så presenteras ett problem först sedan generaliseras det till en grupp i samhället. Detta ger en ganska ensidig bild av det som boken lyfter.

SOS ger flera olika sidor till problem som de lyfter, de bygger också texten mer på att först tala om individen sedan samhället vilket gör att läsaren får en annan bild av problemen och hur det påverkar olika personer. Texten ger också individen plats att komma till tals.

Där båda böckerna är ganska ensidiga är i hur de beskriver och grupperar utsatta områden. Båda böckerna grupper svenskar som höginkomsttagare och folk med utländsk bakgrund som låginkomsttagare.

Båda böckerna saknar hur detta tema har påverkat politiken, idag är det en stor fråga för många partier men det nämns inte i någon av böckerna. Ingen av böckerna problematiserar hur arbetsmarknaden kan påverkas, eller hur migranter oftast får ta lågbetalda jobb, med låg status. Det som lyfts är istället bara vikten av att invandrare får ett jobb. Texterna i båda böckerna håller sig helt inom temat integration, migration och segregation. Kopplingar till andra teman görs inte i, men då jag bara analyserat ett kapitel kanske andra refererar till saker som tas upp i detta kapitel.

Fråga 5

Effekten av den bild som Utkik ger av temat är att det mest framstår som problem, det är inte så många lösningar som presenteras och det beskrivs lite hur samhället ska göra för att det ska bli bättre. Mest står det bara att integration är viktigt. Boken generaliserar också många grupper vilket gör att en läsare kan få en ganska ensidig bild av de olika grupperna som texten tar upp. Avsaknaden av en tydligt röd tråd genom kapitlet kan nog också göra det svårt för en person med lite förkunskaper att koppla ihop de olika begreppen och teman kapitlet tar upp.

SOS ger en helt annan bild av temat. Att början av kapitlet har mycket större fokus på individen gör att en läsare sympatiserar mer med folk som utsätts för problemen som presenteras. Exempelvis i början av kapitlet om segregation står det "*Barn som kommer till Sverige som flyktingar eller som invandrare talar ofta ett språk i skolan och ett annat hemma. Den har en fot i den svenska kulturen och en fot i föräldrarnas kultur. Det kan vara positivt och ibland jobbigt. Att ha släkt i ett annat land, kunna resa och hälsa på dem, tala ett extra språk och se hur människor lever på ett annat sätt kan vara både spännande och lärorikt. Men ibland är det så stora skillnader mellan två sätt att leva, att barn och unga blir förvirrade när olika regler och vanor krockar.* (Andersson & Hedengren, 2019, s.36). Boken börjar med att prata ur ett individperspektiv och sedan lyfter perspektivet till samhället under delkapitlets gång.

Texten lyfter även vilka skyldigheter men även rättigheter olika personer har när de kommer till Sverige. Att följa en mer kronologisk ordning och ha en tydlig röd tråd och kopplingar mellan de olika delkapitlen gör att det är enklare att hänga med men även förstå hur saker hänger samman.

Fråga 6

Den största skillnaden är platsen som temat får, detta gör att SOS kan presentera flera olika sidor medan Utkik knappt hinner beskriva problemet. En annan skillnad är hur böckerna talar om Sverige och svenskar. I Utkik används ofta svenskar som grupp för att ställas mot ett exempel om invandrare medan texten i SOS är mycket mer försiktig när det kommer till att gruppera. I SOS finns även ett stycke om hur farligt det kan vara att gruppera folk som svenskar och icke svenskar och hur det kan bilda ett vi mot dem.

Likheterna som finns är i vilka begrepp som boken understryker eller sätter i kursiv stil där båda böckerna tycker att samma begrepp är viktiga och bör belyses extra.

Analysschema

Omformulerad WPR Fråga	SOS samhällskunskap 7-9 (Andersson & Hedengren, 2019)	Utkik 7-9 Samhällskunskap (Linder m.fl, 2020)	Kommentar och jämförelse
Hur presenteras temat migration, segregation och integration?	Presenterar ofta: orsak ,konsekvens sen lösning Har med både migration, segregation och integration Talar ofta ur ett individperspektiv för att presentera problem.	Presenterar konsekvens och ibland lösning Har med både migration, segregation och integration Talar ofta om olika grupper, som svenskar, invandrare, lågutbildade och högutbildade.	Utkik tenderar i sin text att ofta presentera att det är ett problem, men inte vad lösningen eller orsaken är. Båda böckerna har information om begreppen och lyfter exempel. SOS presenterar ofta problemet kring migration/invandring ur ett individs perspektiv, Utkik talar oftare om en generaliserad grupp.
Vad för antaganden ligger bakom textens representation av temat? Vad för förkunskaper förväntas eleverna ha för att förstå?	Talar om varför ivandrare vill komma till Sverige Ger en mer nyanserad bild av både individer, men även att vissa grupper exempelvis invandrare kan betyda olika saker. Binder samman texterna och textstyckena på ett sätt som hjälper personer med lite förkunskaper att förstå. Förklarar begreppen som används, förklarar begreppen flera gånger.	Talar om att det är Sverige som tar emot. Generaliserar och grupperar folk till grupper. Grupper används som ganska onyanserade exempel. Binder inte samman texten, utan textstyckena står lite för sig. Gör vissa antaganden om begrepp och händelser som allmän kunskap. Exempelvis *balkanområdet,* eller *Civila samhället* Begreppen som förklaras bara en gång.	Ingången till varför folk kommer till Sverige skiljer sig i böckerna. Utkik gör antagandet att Sverige tar emot, medan SOS talar ur invandrares perspektiv till varför invadrare vill hit.
I vilken ordning väljer författarna att presentera innehållet?, sammanlänkas det på	Presenterar informationen kring invandring, segregation och	Presenterar först kring utsatthet och normer, sedan vad segregation är. Efter det tar boken	Böckerna skiljer sig i att de börjar i olika ändar av temat. Den ena börjar lite där den

något sätt? Hur mycket plats får temat? (procent av boken)	integration ur ett kronologiskt perspektiv. Det börjar med varför invandrare kommer till Sverige. Sedan vad som händer när invadrare kommit hit. Vad invandrare behöver för att komma in i samhället. Vad som händer om invadrare inte kommer in i samhället. Sedan hur samhället förändras av att det blir mångkulturellt och utmaningar och möjligheter som kommer med det. Totalt: 26 sidor Boken är totalt: 339 Procent av boken: 7.7%	upp integration. Därefter talar texten om migration i olika tider, börjar med arbetskraftsinvandring sedan flyktingar. Totalt: 11 sidor Boken totalt: 295 Procent av boken: 3.7%	andra boken slutar. Temat får en mycket större plats i SOS än vad det får i Utkik.
Vad kring migration, segregation och integration har inte blivit problematiserat? Ger texten olika sidor till temat?	Boken ger många olika sidor till problem som lyfts. Även vem som ska lösa det. Texten följer lite samma struktur kring allt som problematiseras. Börjar med att presentera varför något uppstår, sedan varför det är ett problem. Därefter presenteras potentiella lösningar, men även olika sidor av problemet i många fall.	Boken ger en ganska ensidig bild av det som lyfts som problem. Ofta talas det ur samhällets perspektiv, individen får inte komma till tal i texten. I texten om utanförskap lyfts inte segregation eller utanförskap som kan bli för migranter.	Båda böckerna är tillräckliga för att ge förståelse kring ämnet. SOS utvecklar texten mer och ger flera olika perspektiv på samma problem. Ingen av böckerna lyfter hur invandring har blivit ett debatterat ämne inom politik.
Vilka skillnader och likheter finns i läromedlens framställning av temat? Skulle böckerna kunna presentera det på ett	Den kronologiska ordningen som det presenteras i ger en tydligare bild av hur det kan vara att komma hit som flykting.	Boken presenterar alla problem först innan den introducerar individen, detta kan göra att läsare tror att hela gruppen/individen bara har problem.	Representationen av temat i böckerna skiljer sig ganska mycket. Även om båda böckerna ger tillräckligt med fakta kring begrepp och hur saker går till, så skiljer

annorlunda sätt?	Ger ett mer individperspektiv så att läsaren kan få utan kunskap om hur det kan vara att komma till ett nytt land kan förstå. Ger en mer nyanserad bild av hela temat och en lärare skulle inte behöva komplettera boken så mycket för att ge en helhetsbild.	Även om boken inte tar ställning så är texten generellt sätt inte så positiv till invandring och belyser problem. En lärare skulle behöva komplettera med annan text för att ge en större helhetsbild till temat.	sig det väldigt mycket i vilken bild läsaren får kring olika individer och grupper representerade i texten.
Vilka skillnader och likheter finns i texternas representation av temat? Skulle böckerna kunna presentera det på ett annorlunda sätt?	Större utrymme att utveckla temat. mer individfokuserat ger flera olika sidor till samma tema följer en tydligare röd tråd i texten Problematiserar vi-dem begreppet	Har bara 11 sidor att utveckla på. Mer fokus på olika grupper. Ger en ganska ensidig bild av temat. Texten har inte en tydlig röd tråd, stycken i kapitlet känns lite som att de står för sig.	Likheterna i texterna är att de båda innehåller all väsentlig fakta för temat. När de talar om segregation grupperar de höginkomst och svenskar till ett och låg inkomst och folk med utländsk bakgrund till den andra.

5. Diskussion

Det skiljer sig ganska markant i hur temat: migration, segregation och integration presenteras i de två läromedlen. Detta gör att undervisningen som skulle baseras på de två olika böckerna skulle se väldigt olika ut. Om en elev har Utkik som sitt läromedel skulle den få en ganska ensidig bild av temat, den skulle inte heller ha så många frågor till att arbeta med texten. En elev som istället har SOS skulle förutom mer text att läsa, ha en text som ger olika perspektiv och ställer mer frågor för att eleven ska behöva arbeta med texten. Det som är viktigt att komma ihåg är också vad skolan har för mål med användningen av läromedlet. Om målet är att undervisningen helt ska baseras på den boken skolan har, är det viktigare att den ger en heltäckande bild likt SOS Samhällskunskap 7-9 (Andersson & Hedengren, 2019). Medan om boken bara ska fungera som ett komplement till annan undervisning, för att beskriva begrepp, kan en mer saklig bok som Utkik (Linder m.fl, 2020) vara tillräcklig.

Goldman (1997) lyfter i sin text vikten av att ge elever chansen att utveckla kritiskt tänkande och hur skolsystemet har börjat prioritera den förmågan mer och mer. I SOS finns det flera små frågor som gör att läsare måste tänka till om det som står i texten, samt att i slutet av varje delkapitel finns det en rad frågor om texten och dess innehåll. Dessa frågor gör att eleven måste interagera aktivt med texten men även reflektera över det som står. I Utkik finns det bara 12 frågor i slutet av hela kapitlet, men endast 3 av dem har att göra med temat jag analyserat. Utöver de 3 frågorna finns det två

fördjupningsuppgifter om två specifika teman. Detta gör att en elev som arbetar med SOS har chansen att öva på kritiskt tänkande under läsningens gång, men även genom de frågor som finns efter varje delkapitel. Det är inte alltid som lärare använder frågorna i boken men de kan hjälpa både lärare och elever att jobba med temat både i och utanför klassrummet.

När det kommer till vad texterna ställer för krav på sina läsare blir det också ganska stor skillnad. I SOS håller texten läsarens hand och i kapitlet innan har författarna redan introducerat vissa begrepp. Sedan i själva kapitlet om migration, segregation och integration så följer texten en naturlig röd tråd. Kapitlet börjar med att presentera varför folk behöver flytta till Sverige och sedan följer texten upp det med hur det går till. De olika textstyckena har med varandra att göra och bygger på varandra. I Utkik står de olika textstyckena mer separat och ordningen författarna har valt att presentera temat i kapitlet gynnar inte läsare med lite förkunskaper. En läsare som har lite förkunskaper har svårare att navigera i en text (Kendeou & Broek,2007), därför är det av extra vikt i ett läromedel att ha en naturlig röd tråd. Det ska dock sägas att den kortare texten i Utkik kan vara till hjälp för att vara lättläst om en persons förkunskaper i svenska språket inte är så bra.

Enligt Skolverket (u.å) ska undervisningen i samhällskunskap ge eleverna förmågan att analysera olika samhällsproblem ur olika perspektiv, detta gör att undervisningen måste ge olika perspektiv på ett problem. Om läromedlet inte gör det så faller det på läraren att komplettera med annat material. Det som kan uppstå är att det som läraren anser vara viktigt eller att lärarens egna åsikter kan genomsyrar det material som ska komplettera läromedlet. Det ökar även skillnaden i undervisning från skola till skola. Även om staten inte granskar läromedlen längre (Ekberg m.fl, 2011), så måste läromedel förhålla sig till Skolverkets kursdokument och centrala innehåll. Om läromedlet måste kompletteras med annat material så är det ofta från hemsidor eller aktörer som inte behöver förhålla sig till dessa regler. Mickovska-Raleva (2019) lyfter att utvecklandet av just kritiskt tänkande har ett stort behov av frågor som problematiserar texten eleverna läser. Om läromedlet inte ställer mycket frågor eller om den text som kompletterar läromedlet inte har många frågor, kan det också bli stora skillnader från skola till skola hur mycket elever får öva på att kritiskt granska text.

Många lärare har också stor tillit till förlagen och att de som står i böckerna är heltäckande av det centrala innehållet (Ekberg m.fl 2011). Det här kan göra att läraren inte kompletterar det som står i boken för att de tänker att det är tillräckligt. En sådan situation skulle göra att elevernas kunskaper och förståelse om olika teman skulle vara väldigt olika beroende på vilket läromedel eleverna använder. En elev som har SOS som bok skulle få en mycket mer nyanserad bild av temat än en elev som använder Utkik. Då skolan har som uppdrag att fostra demokratiska medborgare (Skolverket, 2024), är det av mycket stor vikt att de får en nyanserad bild av olika samhällsproblem. En sak som ingen av böckerna tar upp eller problematiserar i sin text är hur migration, segregation och integration har påverkat det politiska landskapet på senare år. Detta är enligt mig en ganska viktig del i att förstå påverkan det här temat har på samhället.

Media idag är ofta problemorienterad när det talas om just invandring, samma sak inom politiken. Invandringen har även fått en mer negativ betoning efter 2015. (Eberl M.fl, 2018: Isaksen, 2019). I Utkik så syns mer tendenser av detta än i SOS, texten och språket i Utkik är mycket mer problemorienterat. Ofta lyfts problemet först och betonas mycket mer än en potentiell lösning. I SOS så lyfts istället individen och texten betonar ofta lösningarna mer än själva problemet. När jag läser SOS får jag också en bild av att texten är mycket mer försiktig i att gruppera folk eller att måla upp att alla i en grupp har samma problem. Texten har även ett helt textstycke där den lyfter vikten av att inte gruppera eller generalisera människor.

Isaksen (2019) talar om en svensk optimism kring invandring som kan hittas i policydokument. I policydokumentet ses invadring som en resurs som kan bidra till välfärdssamhället, inte bara vara en börda för det. Detta är något som inte syns i någon av böckerna. Båda läromedlen lyfter vikten av att invandrare ska få ett jobb för att komma in i samhället. Det som dock saknas i båda böckerna är hur migration kan bidra till samhället idag. Båda böckerna lyfter hur arbetskraftsinvandring hjälpt historiskt, men kopplar det inte till idag. Bilden texterna ger läsaren blir då: förr så bidrog invandringen till samhället men idag är det mer samhället som hjälper invandrare.

Sammanfattningsvis så skiljer det sig ganska markant i hur migration, segregation och integration förmedlas i respektive läromedel. Att det skiljer sig så mycket gör att förutsättningarna som krävs av elever för att läsa texten är annorlunda men även vilka förutsättningar texten ger för framtida förståelse av ämnet. Om Sverige nu gör som den statliga rapporten (SOU 2021:70) rekommenderar och ställer kravet att alla ska ha rätt till ett läromedel, kan också vikten av kvalitetsgranskning arbetet av läromedel öka i svensk skola. Det som inte får glömmas är att de elever lär sig i skolan är också det som blir förkunskaper till nästa gång eleverna möter ämnet. Oavsett om det är i gymnasiet eller senare i sitt vuxna liv.

5.1 Slutsats

Syftet med studien var att se eventuella skillnader i framställningen av temat migration, segregation och integration i läromedel. Resultatet av analysen visar att det kan skilja sig mycket från ett läromedel till ett annat i hur temat som helhet presenteras och framställs.

Det skiljer sig även i vad som förväntas av eleverna och hur deras förkunskaper påverkar deras interaktion med texten. SOS har en tydligare röd tråd vilket kan hjälpa en person med lite förkunskaper att se en helhetsbild, medan Utkik ger en mer saklig bild av begrepp och fakta. SOS problematiserar också sin egen text mer, genom att kontinuerligt inkludera frågor som gör att läsaren måste tänka igenom var det nyss läst, detta kan hjälpa elever att utveckla förmågan att kritiskt granska text.

Eftersom resultatet visar att det finns en stor skillnad från bok till bok skulle en övergång till att ha krav på tryckta läromedel inte vara helt oproblematiskt. Även om ett sådant lag säkert hade stärkt likvärdigheten i skolan. Att det kan skilja sig så mycket mellan olika läromedel lägger ett större ansvar hos varje skola och lärare att kvalitetsgranska innan skolan köper in ett läromedel.

5.2 Studiens begränsningar och fortsatt forskning

Det finns en viss tidsbegränsning i analysarbetet, helst hade jag velat ha med en till bok för att kunna se fler likheter och skillnader, men också för att öka generaliserbarheten av resultatet. Sedan är det en tolkning av texten som gjorts, och det är jag ur min roll som framtida lärare som har gjort denna tolkning. Även om analysarbetet är gjort individuellt för varje läromedel så har läsningen av den ena boken påverka analysen av den andra. Analysen är också bara gjord på ett av de många ämnena som finns i det centrala innehållet för samhällskunskapsämnet. Att bredda analysen till flera ämnen hade i mån av tid varit av intresse för att se om det finns skillnader i hur andra ämnen framställs.

Studien svarar också bara på frågan om det finns en skillnad mellan läromedel, inte vad skillnaden skulle kunna leda till, detta är också ett område för framtida forskning.

6. Referenser

Andersson, U. M., & Hedengren, U. (2019). *SOS samhälle 7-9* (Fjärde upplagan). Liber.

Bacchi, C.L. (2009). Analysing policy: What's the problem represented to be. Frenchs Forest: Pearson Education Australia

Broek, P. W. V. D. (2003). The influence of reader's prior knowledge on text comprehension and learning from text. Progress in Education. (Van den Broek 2003)

Dijk, T. A. van, & Atienza, E. (2011). Knowledge and discourse in secondary school social science textbooks. *Discourse Studies*, *13*(1), 93–118. https://doi.org/10.1177/1461445610387738

Eberl, J.-M., Meltzer, C. E., Heidenreich, T., Herrero, B., Theorin, N., Lind, F., Berganza, R., Boomgaarden, H. G., Schemer, C., & Strömbäck, J. (2018). The European media discourse on immigration and its effects: a literature review. *Annals of the International Communication Association*, *42*(3), 207–223. https://doi.org/10.1080/23808985.2018.1497452

Ekberg, E. & Edvinsson, A. & Jerkman, I (2021) *Kvalitetssäkring och val av läromedel Fokus på samhällsorienterande ämnen i årskurs 7-9.* Skolinspektionen https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2021/kvalitetssakring-och-val-av-laromedel/slutrapport-kvalitetssakring-och-val-av-laromedel.pdf

Esaiasson, P., Gilljam, M., Oscarsson, H., Sundell, A., Towns, A. E., & Wängnerud, L. (2024). *Metodpraktikan : konsten att studera människor, organisationer och samhällen* (Sjätte upplagan, helt omarbetad). Norstedts Juridik.

Goldman, S. R. (1997). Learning from text: Reflections on the past and suggestions for the future. *Discourse Processes*, *23*(3), 357–398. https://doi.org/10.1080/01638539709544997

Helbling, M. (2014). Framing Immigration in Western Europe. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *40*(1), 21–41. https://doi.org/10.1080/1369183X.2013.830888

Isaksen, J. V. (2020). THE FRAMING OF IMMIGRATION AND INTEGRATION IN SWEDEN AND NORWAY: A Comparative Study of Official Government Reports. *Nordic Journal of Migration Research*, *10*(1), 106–124. https://doi.org/10.2478/njmr-2019-0033

Kendeou, P., & van den Broek, P. (2007). The effects of prior knowledge and text structure on comprehension processes during reading of scientific texts. *Memory & Cognition*, *35*(7), 1567–1577. https://doi.org/10.3758/BF03193491

Linder, M., Holmlin Nilsson, A., Friborg, C., & Isacsson, H. (2020). *Utkik samhällskunskap 7-9* (Andra upplagan). Gleerups.

Mickovska-Raleva, A. (2019). Civic education for democratic citizens: To what extent do civic education curricula and textbooks establish foundations for developing active citizens in the

republic of Macedonia? *Journal of Social Science Education*, *18*(3), 108–126. https://doi.org/10.4119/jsse-915

Skolverket. (2024). Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22 (2 uppl.). https://www.skolverket.se/getFile?file=13074

Skolverket. (u.å.). Samhällskunskap [Kursplan]. Hämtad 2025-04-14, från https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=907561864%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRSAM01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa219f

SUO 2021:70 *Läromedel Utredning- böckers betydelse och elevernas tillgång till kunskap* https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2021/08/sou-202170/

Wade, R. C. (1993). Content Analysis of Social Studies Textbooks: A Review of Ten Years of Research. *Theory and Research in Social Education*, *21*(3), 232–256. https://doi.org/10.1080/00933104.1993.10505703